

**การถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบของสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**

Lesson Learned from Child Care Center Model in Faculty of Nursing, Chiang Mai University

พิมพ์ภรณ์	กลิ่นกลิ่น	พย.ด.*	Pimpaporn	Klunklin	Ph.D.*
สมจิต	เกียรติวัฒนเจริญ	ศศ.พ.**	Somchit	Kiatwattanacharoen	M.A.**
เนตรทอง	นามพรหม	พย.ม.*	Nethong	Namprom	M.N.S.*
พัชรี	วรกิจพูนผล	MS.*	Patcharee	Woragidpoonpol	MS.*
จุฑามาศ	ผลมาก	พย.ม.***	Jutamas	Ponmark	M.N.S.***
สุรีภรณ์	สุวรรณโอสถ	พย.ม.***	Suriporn	Suwanna-o-sod	M.N.S.***
ปรัชญาพร	ธิดาธะ	พย.ม.***	Pradchayaporn	Thisara	M.N.S.***

บทคัดย่อ

การถอดบทเรียนการดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย โดยการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัย ทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลวจากกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วม ทั้งจากกลุ่มเด็กที่รับบริการ 58 คน ผู้ปกครอง 24 คน ผู้ปฏิบัติงาน 16 คน และผู้บริหาร 2 คน ให้เห็นภาพของ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Output) รวมถึงแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสำเร็จ และแนวทางแก้ไขปัญหาลุप्तสรรคที่เกิดขึ้น ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ความถี่ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

การดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็กที่ทำให้มีความสำเร็จ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ มีกรมการ บริการวิชาการจากกลุ่มวิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ หัวหน้าศูนย์เป็นพยาบาลที่สามารถดำเนินงานโดยอิสระ พี่เลี้ยงเด็กที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กมากกว่า 10 ปี ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณคณะพยาบาลศาสตร์ มีชุดกิจกรรมและแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก ด้านการดำเนินงาน มีการควบคุมคุณภาพงาน ภายใต้ การประเมินคุณภาพศูนย์เด็กเล็กทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก มีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องและนำผล การวิจัยมาพัฒนางาน มีการบูรณาการการเรียนการสอนและการวิจัยในการดำเนินงานของโครงการ ส่วนด้าน ผลลัพธ์ พบว่า เด็กได้รับการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักวิชาการ ผู้ปกครองเด็กและพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจระดับสูง มีการพัฒนาชุดกิจกรรมสำหรับเด็กอย่างต่อเนื่อง มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในโครงการจำนวนมาก และมีหน่วยงานสถาน ศึกษาต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

การถอดบทเรียนโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งให้เห็นแนวทาง การดำเนินงานที่เป็นที่ยอมรับในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์เด็กเล็ก และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนา ศูนย์เด็กเล็กในสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน ศูนย์เด็กเล็ก การศึกษา พยาบาลศาสตร์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 * Assistant Professor, Faculty of Nursing, Chiang Mai University
 ** หัวหน้าโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ** Head of child study center, Faculty of Nursing, Chiang Mai University
 *** อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
 *** Lecturer, Faculty of Nursing, Phayao University
 *** อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
 *** Lecturer, Faculty of Nursing Naresuan University

Abstract

The lesson learned from the Child Study Center Project, Faculty of Nursing, Chiang Mai University, was a part of the whole study of “the lesson learned from child care center pilot program” under the supervision of nursing academic institutions in Thailand. The objective of this study was to review or summarize past experiences in various aspects learned from conducting child care under the Child Study Center Project so as to reflect all details of internal and external factors, either successful or unsuccessful. The participants were 58 children, 24 guardians, 16 child caretakers, and two administrators of the Child Study Center Project, in order to have a general view of the system framework of the input-process-output (IPO) model as well as practice guidelines successfully implemented, and guidelines to problem solving. This descriptive research was undertaken using both quantitative and qualitative data collection methods. The quantitative data was analyzed by using number, percentage, and standard deviation; the qualitative data, content analysis.

The results of study

The successful input factors of the Child Study Center Project, were the academic committee from the faculty members of the Department of Pediatric Nursing, a nurse as a project head who could run the project and perform the task independently, together with child care workers having more than 10 years of child care experience, and financial support from the Faculty of Nursing. Additionally, sets of child care plan and child health promotion guidelines were implemented in the center. Regarding the process, quality control was performed by a child care team from internal and external agencies under Child Care Center Quality Assessment by conducting an ongoing research and using the research results to develop child care activities, and integrating nursing knowledge into practice for the project operation by having nursing students train at or make study visit to the center. The outcomes revealed that not only the children had benefited from child health promotion practices but also the guardians, and the child care workers expressed high levels of satisfaction. Many child care plans and research projects were developed and emerged continuously. Furthermore, a large number of study visits were from various national and international academic and commercial institutions.

This lesson learned from the Child Study Center Project, Faculty of Nursing, Chiang Mai University indicated operational guidelines for child health promotion in child care center which can be the best model for developing more child care centers in nursing academic institutions.

Key words: Lesson learned, Child Care Center, Academic, Nursing

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในช่วงปฐมวัยระยะแรกเกิดถึง 5 ปี เป็นระยะสำคัญในชีวิต เนื่องจากวัยนี้เป็นรากฐานของการพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา โดยเฉพาะด้านสมอง ซึ่งเติบโตถึงร้อยละ 80 ของผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีความสำคัญเหมาะสมที่สุดในการปูพื้นฐาน เพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย โดยแพทย์หญิงลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ ในปี พ.ศ. 2544 พบว่า ภาวะโภชนาการจากการเทียบน้ำหนักตามอายุมากกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 7.1 น้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 6.9 และถ้าประเมินภาวะโภชนาการน้ำหนักตามส่วนสูง พบว่ามีภาวะอ้วน ร้อยละ 6.8 ผอม ร้อยละ 5.1 (ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ, 2547) จากการสำรวจภาวะสุขภาพ พัฒนาการ และการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัยประเทศไทย พ.ศ. 2542 พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2550 โดยสำนักส่งเสริมสุขภาพ ประเมินพัฒนาการโดยใช้แบบทดสอบเดนเวอร์ (DENVER II) พบว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการรวมปกติทุกด้าน ร้อยละ 71.7, 72.0 และลดลงเหลือ ร้อยละ 67.7 ตามลำดับ สงสัยล่าช้า ร้อยละ 28.3, 28.0 และ 32.3 ตามลำดับ โดยพัฒนาการที่สงสัยล่าช้าที่พบมาก ได้แก่ ด้านภาษา รองลงมาคือการใช้กล้ามเนื้อเล็กและการปรับตัว พัฒนาการทางสังคมและการช่วยเหลือตนเอง การใช้กล้ามเนื้อใหญ่ โดยพัฒนาการดังกล่าวเป็นพื้นฐานของสติปัญญาและมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก พัฒนาการของเด็กที่ล่าช้าเป็นการสูญเสียโอกาสพัฒนาสมองในช่วงระยะที่สมองเจริญเติบโต หรือเรียกว่า “หน้าต่างแห่งโอกาส” จากผลการศึกษาที่ผ่านมา จะเห็นว่าเด็กไทยยังมีพัฒนาการที่ล่าช้า ในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากขาดการส่งเสริมให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย รวมทั้งปัจจัยการเลี้ยงดู และสิ่งแวดล้อมยังไม่เหมาะสมจึงทำให้เป็นปัญหาที่สำคัญระดับประเทศที่ต้องได้รับการดูแล

ในปัจจุบันภาวะการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่

จากครอบครัวขยายที่เด็กจะได้รับการดูแลจากญาติผู้ใหญ่ จนถึงวัยที่ต้องเข้าโรงเรียน เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ต้องเร่งรีบส่งลูกเข้าสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือศูนย์ดูแลเด็กเล็ก (บังอร เทพเทียน และ ปิยะฉัตร ตระกูลวงษ์, 2550) ปัจจุบันมีสถานรับเลี้ยงดูแลเด็กทั่วประเทศ จำนวน 46,129 แห่ง โดยมีสถานรับเลี้ยงดูแลเด็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมากที่สุด จำนวน 29,760 แห่ง (65%) รองลงมา คือ กรมการพัฒนาชุมชน กรมศาสนา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน กรมประชาสัมพันธ์ และสำนักบริหารการศึกษา ส่วนท้องถิ่น - เทศบาล มีจำนวน 7,527 (16%), 4,220 (9%), 2,658 (6%), 1,482 (3%) และ 482 (1%) แห่ง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่ามีศูนย์เด็กเล็กจำนวนมากที่เข้ามา มีบทบาทในการดูแลเด็กปฐมวัย แต่ศูนย์เด็กเล็กยังคงประสบปัญหาด้านคุณภาพของบุคลากรที่มีประสบการณ์ ในด้านการเตรียมความพร้อมแก่เด็กก่อนวัยเรียนและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้การเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของเด็กยังมีข้อบกพร่องอยู่ (กุลศล สุนทรธาดา, อุไรวรรณ คณะนึ่งสุขเกษม, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, และ สุรีย์พร พันหนึ่ง, 2541)

กระทรวงสาธารณสุขนำเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาเด็กปฐมวัยในช่วง พ.ศ. 2549-2551 ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมบริการทางการแพทย์ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย 2) ยุทธศาสตร์พัฒนาสถานรับเลี้ยงเด็กให้มีศักยภาพ 3) ยุทธศาสตร์พัฒนาเด็กปฐมวัยให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงสุด 4) ยุทธศาสตร์ประชาสัมพันธ์และพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย 5) ยุทธศาสตร์การจัดการปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย และตั้งเกณฑ์ศูนย์เด็กเล็กที่ได้มาตรฐาน คือ ศูนย์เด็กเล็กที่มีการระดมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทุกภาคส่วน ในการส่งเสริม สนับสนุน บัณฑิตเอื้อ และขจัดหรือลดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความน่าอยู่ของศูนย์เด็กเล็ก เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนา ให้มีความสมบูรณ์ทางกาย จิตสังคม และสติปัญญา โดยได้รับการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อม

ที่สะอาด ปลอดภัย ได้รับการส่งเสริมสุขภาพ และพัฒนาการอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกัน ผู้ดูแลเด็กก็ได้รับการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กอย่างสม่ำเสมอ โดยประเมินผ่านเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายุของกรมอนามัย ตั้งแต่ระดับพื้นฐานดี และดีมาก โดยในปีงบประมาณ ปี พ.ศ.2550 กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งเป้าหมายให้ศูนย์เด็กเล็กในแต่ละตำบลต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานอย่างน้อย 1 แห่งต่อตำบล ซึ่งพบว่าภาคกลางเป็นภาคที่มีสัดส่วนของตำบลที่มีศูนย์เด็กเล็กผ่านเกณฑ์อย่างน้อย 1 แห่งครบทุกตำบล ส่วนภาคใต้พบว่ามีส่วนที่ต่ำกว่าน้อยที่สุด แต่อย่างไรก็ตามในภาพรวมทั้งประเทศถือว่ายังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ การประเมินการจัดระบบบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2550 ชี้ว่าแม้อัตราส่วนผู้ดูแลต่อเด็กเฉลี่ยเท่ากับ 1:20 คน นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ (เด็ก 3 ปีขึ้นไป จำนวนผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 20-25 คน) แต่ผู้ดูแลเด็กก็ต้องทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น แม่ครัว พนักงานทำความสะอาด ดูแลสถานที่ และทำหน้าที่ธุรการ ซึ่งเป็นภาระงานที่เพิ่มเติมจากการดูแลเด็ก การศึกษานี้ยังพบว่า ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 30 แห่งที่ศึกษา อุปกรณ์เครื่องเล่นค่อนข้างมีเพียงพอ ร้อยละ 40 แต่เครื่องเล่นอยู่ในสภาพที่ไม่ปลอดภัย ศูนย์เด็กเล็กยังคงต้องได้รับการเพิ่มคุณภาพ แม้จำนวนผู้ดูแลเด็กเพียงพอต่อจำนวนเด็กที่ดูแล (คณะทำงานเพื่อสุขภาพคนไทย, 2551)

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดเป็นสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ในโซนภาคเหนือ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่ได้จัดให้มีการบริการดูแลเด็กตั้งแต่วัยทารกถึงวัยก่อนอนุบาล เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้การสอนสำหรับนักศึกษาพยาบาล ตลอดจนบูรณาการงานบริการวิชาการ การวิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ฉะนั้นเพื่อเป็นการพัฒนางานด้านสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสังเคราะห์และถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ เพื่อสังเคราะห์เป็นบทเรียนที่นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในระดับลึกและให้แนวทางหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การปฏิบัติ การศึกษาวิจัย

เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยให้ชัดเจนขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์บทเรียนการดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็กในสถาบัน การศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยครอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้

1.1 รูปแบบการบริหารจัดการ เช่น ความเป็นมา นโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ภารกิจ กลยุทธ์ ตัวบ่งชี้ แผนการดำเนินงาน

1.2 คุณสมบัติของผู้บริหาร และผู้ดูแลเด็ก ทั้งจำนวนบุคลากร และสัดส่วนต่อเด็ก

1.3 แนวปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และชุดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก

1.4 การมีส่วนร่วมของบิดามารดา ครอบครัว ชุมชนและบุคลากรในวิชาชีพ

1.5 การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะผู้ดูแลเด็ก

1.6 เครื่องมือและวิธีการในการประเมินภาวะสุขภาพเด็ก และการประเมินศูนย์

1.7 ภาวะสุขภาพของเด็กปฐมวัย

1.8 บทบาทของศูนย์ที่มีต่อการจัดการศึกษา การวิจัย และการบริการวิชาการของสถาบันการศึกษาพยาบาล

2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย ในโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถานที่ศึกษาวิจัยและระยะเวลาศึกษาวิจัย

โครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2552 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2554

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ออกแบบให้มีการถอดบทเรียน การจัดการความรู้ รวมทั้งการสังเคราะห์บทเรียน โดยถอดบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโครงการ ทั้งระบบ โดยแนวคิดการถอดบทเรียน และสังเคราะห์ องค์ความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ การสะท้อนกลับของสิ่ง ที่เกิดขึ้น จะนำมาสู่การได้บทเรียน (Lessons Learned) บทเรียนที่ได้จะถูกนำมาทบทวน ตรวจสอบ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นต้นแบบทางปัญญาจะถูก นำไปปรับใช้ เผยแพร่ให้บุคคลอื่นเรียนรู้และประยุกต์ ใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างเป็นวงจร (ศุภวิทย์ พลายน้อย, 2547) การเรียนรู้ประโยชน์จากบทเรียนนี้ ในการดำเนินโครงการต่อไปจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายเดิม และเป้าหมายใหม่ที่สูงกว่า เป็นการยกระดับการเรียนรู้ (Second-order Learning)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) เพื่อใช้การจัดการความรู้ในการถอดบทเรียน การดำเนินโครงการศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบัน การศึกษาพยาบาล ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย บุคลากรของ โครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก ได้แก่ ผู้บริหารโครงการ ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก จำนวน 1 คน หัวหน้าศูนย์ฯ 1 คน พยาบาลวิชาชีพ 1 คน พี่เลี้ยงเด็ก 13 คน โภชนากร 1 คน และผู้ปกครองของเด็กที่รับบริการในโครงการศูนย์ ศึกษาเด็กเล็ก จำนวน 58 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร/ หัวหน้าศูนย์ฯ แนวคำถามในการสัมภาษณ์และสนทนา กลุ่มพี่เลี้ยงและบุคลากรพยาบาลของศูนย์ฯ แนวคำถาม ในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ปกครองเด็กในโครงการ ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก และแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนา ศักยภาพและสมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก เครื่องมือทั้งสิ้นผ่าน

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ และการส่งเสริมสุขภาพเด็ก เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ ความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา แล้ว นำมาปรับปรุงเพิ่มเติม แล้วนำแบบสอบถามเกี่ยวกับการ พัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของผู้ดูแลเด็กสำหรับผู้ดูแล เด็กไปตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยทดลองใช้กับพี่เลี้ยงเด็กที่ มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ได้ ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา ครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.83

การวิเคราะห์ข้อมูล

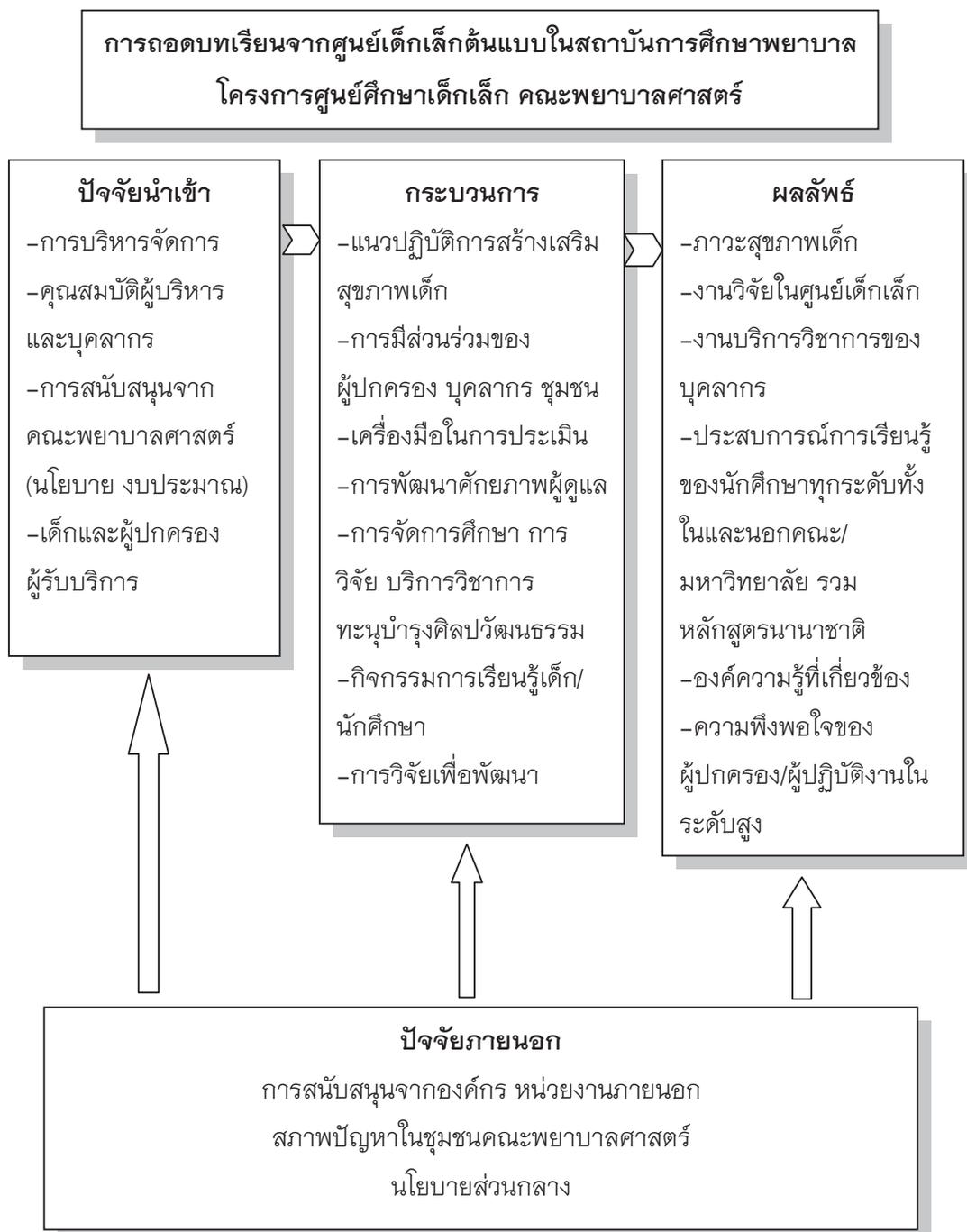
วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการ สนทนากลุ่มโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาศักยภาพและ สมรรถนะของผู้ดูแลเด็กสำหรับผู้ดูแลเด็ก โดยใช้สถิติเชิง พรรณนา ความถี่ ร้อยละ

ผลการวิจัย

การถอดบทเรียนจากศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลในโซนภาคเหนือ: โครงการ ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ (รูปภาพที่ 1) ที่ได้ดังนี้

รูปภาพที่ 1

องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนจากศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลในโซนภาคเหนือ

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ

1.1.1 โครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาล-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีปัจจัยนำเข้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ฯ โดยการบริหารงานภายใต้คณะพยาบาลศาสตร์ และมีคณาจารย์จากกลุ่มวิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์เป็นที่ปรึกษา และเป็นกรรมการบริการวิชาการของศูนย์ฯ โดยคณะกรรมการบริการวิชาการของศูนย์ฯ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและดูแลงานบริการวิชาการในศูนย์ฯ ทำให้คณะกรรมการฯ สามารถสร้างงานวิจัยในแง่วิชาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานและการปฏิบัติงานให้ศูนย์ฯ ทำให้เกิดงานวิจัยในศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง และทำให้ได้รับงบประมาณต่างๆ ในการดำเนินงานมาจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าการดำเนินงานที่พิจารณาเฉพาะตัวเงินจะแสดงให้เห็นภาวะขาดทุน แต่ทางคณะพยาบาลศาสตร์ได้แหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงานด้านการดูแลเด็กปฐมวัยและเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้แก่นักศึกษาสาขาอื่นๆ ในสังกัด และนอกสังกัด ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

1.1.2 บุคลากรของโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็กทุกคนมีประสบการณ์ในการดูแลเด็กปฐมวัยในศูนย์ฯ มากกว่า 10 ปี ทำให้มีความชำนาญในการดูแลเด็กพยาบาลประจำศูนย์ฯ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และพี่เลี้ยงเด็กจำนวน 3 ราย จากทั้งหมด 13 ราย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นสาขาที่ตรงกับการดูแลเด็กวัยแรกเกิด - 3 ปี ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาใช้อย่างเต็มที่

1.1.3 มีชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยปี พ.ศ. 2546 ซึ่งผู้ดูแลสามารถนำไปสร้างเสริมประสบการณ์ให้เด็ก โดยมีสื่ออุปกรณ์ต่างๆ ไว้ในศูนย์ฯ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเด็กในแต่ละวัยได้

1.1.4 มีแนวปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพโดยพัฒนามาจากการดำเนินการวิจัยการสร้างเสริมสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ที่ผู้เกี่ยวข้อง

ทุกส่วนในศูนย์ฯ ต้องยึดปฏิบัติ (นิตยา ไทยภิรมย์, วิมล ธนสุวรรณ, พิมพภรณ์ กลั่นกลิ่น, พัชรี วรกิจพจนผล, วราภรณ์ บุญเรือง, วิลาวัณย์ เตือนราษฎร์, และคณะ. 2552, 2553)

1.1.5 ปัจจัยด้านโครงสร้าง ห้องเด็กเป็นไปตามมาตรฐาน คือ มีพื้นที่ใช้สอยเท่ากับ 2 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน มีการระบายอากาศที่ดี มีการตกแต่งห้องโดยปรับเปลี่ยนทุกๆ 3 เดือน เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามพัฒนาการ

1.1.6 สัดส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเป็นไปตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนออยู่ของกรมอนามัย จำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มมีจำนวนไม่มากจนเกินไป ทำให้เด็กแต่ละคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้สามารถดำเนินการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์ฯ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการดูแลเด็กเป็นไปตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนออยู่ของกรมอนามัย เช่น เตียงนอนเด็ก ของเล่น

1.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

1.2.1 โครงสร้างด้านกายภาพของสถานที่โครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก ซึ่งปัจจุบันดัดแปลงจากอาคารเรียน ทำให้ห้องบางส่วนมีความไม่คล่องตัวในการดูแลเด็ก เช่น สถานที่ในการรับส่งเด็ก ห้องน้ำ ห้องส้วมสำหรับเจ้าหน้าที่และเด็ก ห้องอาหาร

1.2.2 การบริหาร โดยเฉพาะด้านการเงิน เนื่องจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มีการบริหารจัดการอิสระแยกจากระบบราชการ ดังนั้นการดำเนินงานของศูนย์ฯ จึงนับรวมค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในศูนย์ฯ ได้แก่ เงินเดือนของบุคลากรทั้งหมด ซึ่งทำให้ตัวเลขค่าใช้จ่ายสูง ในขณะที่ค่าบริการที่ได้รับจากผู้รับบริการเป็นตัวเลขที่คงที่จึงทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลของรายรับและรายจ่ายทุกเดือน

1.2.3 เด็กจำนวน 2-3 คน ที่เข้ารับบริการจัดเป็นเด็กที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ เช่น เด็กมีน้ำหนักรุนแรง เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า ที่ต้องการการส่งเสริมการเจริญเติบโตและกระตุ้นพัฒนาการ ตามแนวทาง

การดูแลรักษาของสถานบริการภายนอก ทำให้ทางศูนย์ฯ ต้องจัดกิจกรรมเป็นพิเศษสำหรับเด็กกลุ่มนี้ โดยให้การดูแลเฉพาะราย ให้คำแนะนำผู้ปกครองเป็นรายบุคคล ทำให้ต้องใช้เวลาและจัดให้มีบุคลากรดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ก่อให้เกิดการเสียอัตรากำลัง

1.2.4 การป้องกันการติดเชื้อสำหรับเด็ก ถึงแม้ว่าทางศูนย์ฯ มีระบบการเฝ้าระวังและจัดการเป็นอย่างดี แต่เด็กมักเกิดการติดเชื้อจากที่บ้านหรือชุมชนแล้วนำมาแพร่ระบาดที่ศูนย์ฯ เช่น การแพร่ระบาดของโรคมือปากเท้า ซึ่งเกิดเพียง 1 ครั้งในปีที่ผ่านมา แต่ทางศูนย์ฯ สามารถตรวจวินิจฉัยได้อย่างรวดเร็วและให้ผู้ปกครองแยกเด็กไว้รักษาที่บ้านจนกว่าจะหาย

2. กระบวนการ

2.1 กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จ

2.1.1 โครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ภายใต้การประเมินคุณภาพหน่วยงานทั้งจากภายในและภายนอกทุกปี

2.1.2 มีการนำการวิจัยเพื่อพัฒนางาน โดยคณาจารย์จากกลุ่มวิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ ร่วมกับบุคลากรในคณะพยาบาลศาสตร์ ร่วมมือทำวิจัยเพื่อพัฒนางาน ผลการวิจัยที่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติอย่างชัดเจน

2.1.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็ก ที่รับบริการจากศูนย์ฯ มีค่อนข้างสูง จะเห็นจากการประชุม แสดงความคิดเห็นของผู้ปกครอง จะมีผู้ปกครองให้ความสนใจเข้าร่วมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หลายคนเป็นบุคลากรทางสุขภาพที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสุขภาพของเด็กในศูนย์ฯ ได้เป็นอย่างดี

2.1.4 มีการบูรณาการการเรียนการสอน สำหรับนักศึกษาพยาบาลทั้งในระดับปริญญาตรีและโท สอดแทรกไปในกิจกรรมการบริการของศูนย์ฯ ที่จัดให้แก่เด็ก เช่น การจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเด็กรายบุคคล รายกลุ่ม การพัฒนาสื่อสร้างเสริมสุขภาพแก่เด็ก ตลอดจนมีการบูรณาการระหว่างการเรียนการสอน การบริการ

วิชาการและ การทำวิจัย

2.1.5 ทางคณะพยาบาลศาสตร์มีการสนับสนุนให้บุคลากรของศูนย์ฯ เพิ่มพูนประสบการณ์โดยการไปอบรมเพิ่มเติมความรู้ และเข้าร่วมสัมมนาโดยตลอด

2.1.6 มีแนวปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพที่เป็นระบบและชัดเจน ที่บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ฯ ต้องยึดเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน

2.2 กระบวนการที่เป็นอุปสรรค เนื่องจากศูนย์ฯ เป็นแหล่งในการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาหลายหลักสูตร จึงทำให้มีบางช่วงที่มีนักศึกษาเข้าฝึกปฏิบัติงานเป็นจำนวนมาก (ครั้งละประมาณ 16 คน) ทำให้เกิดความแออัด และการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อไม่มีประสิทธิภาพ

3. ผลลัพธ์ที่บ่งชี้ว่าประสบความสำเร็จ

3.1 ความพึงพอใจของผู้ปกครอง อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 89.83

3.2 ความพึงพอใจของพี่เลี้ยงอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 61.54

3.3 เด็กได้รับการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักวิชาการ

3.4 มีชุดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมตามวัย

3.5 เด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการเหมาะสมตามวัย เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

3.6 อัตราการติดเชื้อของเด็กในศูนย์ฯ อยู่ในระดับที่น้อยและน่าพึงพอใจ

3.7 จำนวนเด็กที่แจ้งความประสงค์ขอรับบริการมากกว่าความสามารถที่ทางศูนย์ฯ จะให้บริการได้

3.8 มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานทั้งหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ

นอกจากนี้ทางโครงการศูนย์ศึกษาเด็กเล็กคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานภายนอกคณะ และการดำเนินงานขึ้นอยู่กับนโยบายจากคณะพยาบาลศาสตร์และมหาวิทยาลัย อีกทั้งสภาพปัญหาในชุมชนคณะพยาบาลศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของโครงการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงาน ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาปรับปรุงพัฒนาด้านคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น เช่น โครงสร้างด้านกายภาพ การบริหารด้านการเงิน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กเล็กสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาปรับใช้ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพงานและคุณภาพชีวิตของผู้รับบริการ
3. หน่วยงานที่วางแผนจะเปิดให้บริการการดูแลในลักษณะศูนย์เด็กเล็ก สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในการดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ
4. ด้านการศึกษาของพยาบาล สามารถนำองค์ความรู้นำไปใช้ในด้านการศึกษาการสอน และนำองค์ความรู้

ดังกล่าวนำไปใช้ และนำองค์ความรู้ดังกล่าวในการเป็นกรอบในการพัฒนาในการบริการ การจัดการและวางแผนการขึ้นปฏิบัติงานของนักศึกษา

5. ด้านการวิจัย ควรมีการดำเนินการวิจัยต่อเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ พิจารณาดูปัจจัยในศูนย์เด็กเล็กในสังกัดหน่วยงานอื่นๆ
6. ในเด็กที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ เช่น เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า มีปัญหาด้านพฤติกรรม ควรมีการวางแผนในการให้การดูแลที่ชัดเจนที่จะสามารถดำเนินชีวิตกับเด็กปกติได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ. (2547). พัฒนาการด้านกายของเด็กไทย : การเจริญเติบโต ภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกาย. หาดใหญ่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บังอร เทพเทียน, และ ปิยะฉัตร ตระกูลวงษ์. (2550). การดูแลเด็กปฐมวัยของประเทศไทย. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา. 5(3), 117-28.
- กุศล สุนทรธาดา, อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, และ สุรีย์พร พันหนึ่ง. (2541). สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะทำงานเพื่อสุขภาพคนไทย. (2551). รายงานสุขภาพคนไทย 2551 ฉบับโลกออนไลน์ ภัยคุกคามจากน้ำมือมนุษย์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2547). จากการศึกษาเชิงปฏิบัติการสู่..การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- นิตยา ไทยาภิรมย์, วิมล ธนสุวรรณ, พิมพาภรณ์ กลั่นกลิ่น, พัชรี วรกิจพูนผล, วราภรณ์ บุญเชียง, วิลาวัดน์ เตือนราษฎร์, และสมจิต เกียรติวัฒนเจริญ (2552, 2553) การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพเด็กโดยการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : ระยะเวลาที่ 1. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.